

СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІCURRENT STATE OF INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

У статті визначені напрями формування та використання методичного підходу до оцінювання забезпеченості інноваційного розвитку сфери вищої освіти. Здійснено інтегральну оцінку рівня забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти в Україні у розрізі складових методичного підходу. Ідентифіковано головні тренди та проблеми, які систематизовані у групи: макроекономічні, секторальні, регуляторні. Охарактеризовано чинники, що сприяють утворенню необхідних умов для інноваційного розвитку сфери вищої освіти, зокрема: стабільний макроекономічний розвиток країни, масштабне запровадження програм стажування на виробництві; розвиток професійно-орієнтованої вищої освіти, формування інфраструктури інституційного забезпечення соціально-економічних взаємовідносин між учасниками системи інноваційного розвитку вищої освіти, наявність довгострокової стратегії інноваційного розвитку національної економіки, прозоре та дієве законодавство.

Ключові слова: інноваційний розвиток, вища освіта, людський капітал, інформаційна економіка, стратегія.

В статье определены направления формирования и использования методического подхода к оценке обеспеченности инновационного развития сферы высшего образования. Осуществлено интегральную оценку уровня обеспечения инновационного развития высшего образования в Украине в разрезе составляющих методического подхода. Идентифицированы главные тренды и проблемы, которые систематизированы в группы: макроэкономические, секторальные, регуляторные. Охарактеризованы факторы, способствующие образованию необходимых условий для инновационного развития сферы высшего образования, в частности: стабильный макроэкономиче-

ское развитие страны, масштабное внедрение программ стажировки на производстве; развитие профессионально-ориентированного высшего образования, формирования инфраструктуры институционального обеспечения социально-экономических взаимоотношений между участниками системы инновационного развития высшего образования, наличие долгосрочной стратегии инновационного развития национальной экономики, прозрачное и эффективное законодательство.

Ключевые слова: инновационное развитие, высшее образование, человеческий капитал, информационная экономика, стратегия.

The article defines the directions of the formation and use of a methodical approach to the assessment of the provision of innovative development of the sphere of higher education. An integrated assessment of the level of innovative development of higher education in Ukraine in terms of the components of the methodological approach is carried out. The main trends and problems that have been grouped into the group are identified: macroeconomic, sectoral, regulatory. The factors contributing to the formation of the necessary conditions for the innovative development of the sphere of higher education, in particular: stable macroeconomic development of the country, large-scale introduction of internship programs in production, are characterized; the development of professional-oriented higher education, the formation of the infrastructure of institutional support for socio-economic relations between the participants of the system of innovative development of higher education, the existence of a long-term strategy for innovation development of the national economy, transparent and effective legislation.

Key words: innovation development, higher education, human capital, information economy, strategy.

УДК 330.101

Якубек П.асистент кафедри менеджменту та економіки
ВНЗ «Дубницький технологічний інститут»

Постановка проблеми. Ключовим чинником соціально-економічного, інституційного, політичного та культурного розвитку будь-якої країни є освіта. У свою чергу, реалізація концепції сталого розвитку є одним із завдань формування інформаційної економіки та залежить від якісних характеристик людського капіталу (адаптивності, інновативності, компетентності) в контексті інноваційної парадигми вищої освіти. Інноваційна парадигма представляє собою можливість поєднання технологічних, кадрових та інформаційних ресурсів в єдину систему, функціонування якої орієнтовано на стратегічний розвиток вищої освіти. У зв'язку з швидким зростанням ринку інноваційної продукції та високим рівнем конкуренції даного ринку доцільним рішенням стає пошук стратегічних напрямів забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні та оцінка його сучасного стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Основні положення щодо процесів інноваційного розвитку вищої освіти в Україні знайшли відображення в розробках таких вітчизняних та зарубіжних фахівців як: В. Авер'янова, Г. Атаманчук, В. Бакуменка, О. Васильєвої, М. Вебер, Д. Зеркін, Т. Іванової, В. Лугового, А. Стадник, Є. Суліми, Ю. Тихомиров, В. Цветковом, О. Якименка та ін. Організаційно-структурні аспекти забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої та його складові досліджували Г. Балихін, В. Дорофійко, І. Карзун, Т. Козарь, І. Мазур, Т. Шестаковська, Холявко Н. та ін. Водночас оцінка проблем забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні не знайшли достатнього опрацювання в науковій літературі. Складний процес реалізації важливих соціально-економічних функцій системи вищої освіти потребує удосконалення її організа-

ційно-структурної моделі інноваційного розвитку, відповідних механізмів.

Формування цілей статті. Мета статті визначається через побудову декомпозиції структури методичного підходу до оцінки рівня забезпеченості інноваційного розвитку сфери вищої освіти, що враховує теоретичні й методологічні аспекти встановлення якості науково-освітньої діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Поліаспектність проблематики формування стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки обґрунтовує необхідність розробки комплексних методичних підходів до пізнання сучасних тенденцій та забезпеченості функціонування досліджуваного об'єкту. Комплексність у цьому аспекті передбачає охоплення систематизованого масиву інформації, щодо структурних, демографічних, секторальних організаційно-економічних характеристик сфери вищої освіти та її елементів.

Запропонована нами методика оцінювання забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки розроблена відповідно до системно-комплементарного підходу та передбачає два етапи: 1. Дослідження організаційно-інституційного середовища інноваційного розвитку сфери вищої освіти (визначення вихідного рівня розвитку сфери вищої освіти). 2. Оцінка потенціалу інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки (моніторинг процесів інноваційного розвитку вищої освіти в інформаційній економіці).

Системність дозволяє розглядати вищу освіту та її інноваційний розвиток як єдине ціле і взаємозв'язки між структурними елементами. Комплементарність як один із ключових принципів сприяє визначенню параметрів взаємодії сфери вищої освіти із учасниками інших секторів національної економіки. Реалізація даних етапів методики дозволить визначити стратегічні напрями інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки. Складність застосування методики полягає у недосконалої статистичної та аналітичної бази, що пояснюється початковим етапом становлення інформаційної економіки та специфічністю її впливу на інші сектори економіки [1].

В сучасних умовах становлення інформаційної економіки одним із визначальних показників держави є рівень інноваційного розвитку вищої освіти. Вища освіта в Україні має необхідний потенціал для досягнення міжнародного рівня за умови опанування інноваційного шляху розвитку. Констатовано, що позитивними результатами забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні упродовж останніх років є: зростання питомої ваги державних витрат на вищу освіту та питомої

ваги докторів і кандидатів наук; суттєве збільшення кількості дослідників сфери вищої освіти, які здійснюють наукові дослідження та розробки; зростання обсягів фінансування наукових досліджень і розробок у вищій освіті (суттєво збільшилось фінансування науково-технічних розробок). У свою чергу, розраховані відносні показники обсягу ВВП на одну гривню державних витрат на вищу освіту та обсягу реалізованої інноваційної продукції на одного зайнятого з вищою освітою за досліджуваний період знизилися приблизно удвічі, що негативно впливає на інноваційний розвиток сфери вищої освіти в Україні (табл. 1).

У сфері вищої освіти, як і в інших сферах національної економіки, проявляються різнопланові виклики, які містять ризики (різного ступеня та спрямування) для успішного інноваційного розвитку в умовах інформаційної економіки. На основі проведеного дослідження із використанням економіко-математичних і експертних методів, обґрунтовано та апробовано сукупність чинників, які найбільш відчутно впливають на формування і реалізацію стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки України.

Такі чинники представлено в трьох групах: 1) макроекономічні (демографічна криза, яка проявилася через стрімке зниження кількості абітурієнтів; обмеження бюджетних ресурсів, що проявилось у зниженні обсягів фінансування сфери вищої освіти; непрогнозована інфляція, через яку заклади вищої освіти не можуть планувати власну цінову політику; відсутність можливостей для використання традиційних форм підтримки попиту на освітні послуги; відсутність достатнього рівня інноваційної культури в суспільстві та економіці, традиційна слабкість зв'язків між інститутами науки, освіти й виробництва, що гальмує адаптацію сфери вищої освіти до умов ринкової інформаційної економіки); 2) секторальні (принципово різний статус закладів сфери вищої освіти; відсутність стандартизованих методик формування ціни вироблених (наданих) освітніх послуг, через що заклади сфери вищої освіти в конкурентній боротьбі часто вдаються до цінових методів просування таких послуг; необхідність фактичного виробництва не лише освітніх, а й супутніх послуг, які хоча і є оплатними, але часто не мають для сфери вищої освіти економічної привабливості); 3) регуляторні (жорстке регламентування різних складників операційної діяльності; наявність спеціалізованих органів й установ, що здійснюють державний контроль та нагляд при виробництві (наданні) освітніх послуг у сфері вищої освіти; неможливість отримання прибутку закладами державної та комунальної форми власності сфери вищої освіти від комерціалізації результатів наукових досліджень) [3-5].

У контексті визначення результативності стратегії інноваційного розвитку сфери вищої освіти в

Динаміка основних показників забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні

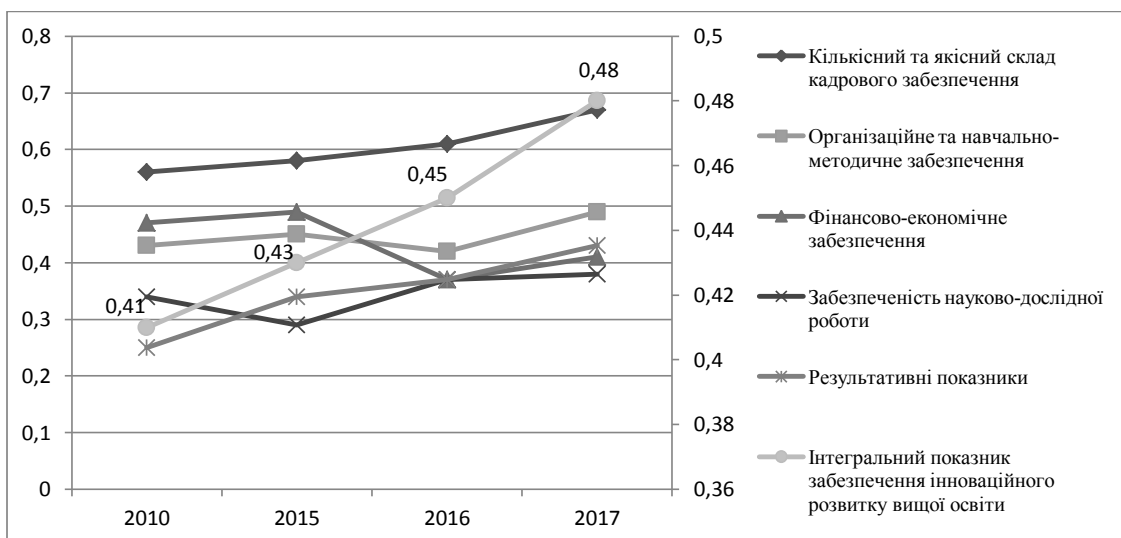
Показники	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Темп росту, % (2017/2010)
Кількість організацій сфери вищої освіти, які здійснюють наукові дослідження і розробки, од.	178	151	153	146	82,0
Кількість захищених кандидатських дисертацій у сфері вищої освіти, од	1802	1818	1583	1328	73,7
Кількість захищених докторських дисертацій у сфері вищої освіти, од	116	151	141	138	119,0
Кількість дослідників сфери вищої освіти, які здійснюють наукові дослідження і розробки, од	8246	5272	17829	15147	183,7
Частка докторів і кандидатів наук, % до науково-педагогічних працівників сфери вищої освіти	49,3	55,2	57,4	59,2	120,1
Видатки зведеного бюджету на вищу освіту, млн. грн	24998,4	30980,0	35233,6	38681,1	154,7
Фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок у вищій освіті, тис. грн	530708,9	590631,6	725496,3	975804,3	183,9
Валові витрати на виконання наукових досліджень і розробок у сфері вищої освіти, тис. грн	573232,3	644869,2	732194,8	983417,5	171,6
Фінансування поточних витрат наукових досліджень і розробок у сфері вищої освіти за видами робіт:	573925,8	582811,0	707287,6	937684,6	163,4
– фундаментальні дослідження	213221,5	217298,4	240442,6	360819,1	169,2
– прикладні дослідження	230015,9	265771,2	353690,2	443343,3	192,7
– науково-технічні (експериментальні) розробки	130688,4	99741,4	113154,8	133522,2	102,2
Реалізація інноваційної продукції на одну гривню витрат на вищу освіту	1,3	0,9	1,0	1,1	84,6
Обсяги реалізованої інноваційної продукції у розрахунку на одного штатного працівника з вищою освітою, тис. грн	5,4	4,6	4,4	4,2	77,7

Джерело: побудовано та розраховано на основі офіційних даних Державної служби статистики України [2]

умовах інформаційної економіки вагоме значення має реалізація диверсифікованого підходу до забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти в Україні. З цією метою у роботі здійснено інтегральну оцінку рівня забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти в Україні у розрізі складових методичного підходу. Проведене інтегральне оцінювання дозволило ідентифікувати ключові проблеми інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки та, на цій основі, обґрунтувати напрями їх вирішення у контексті формування відповідної стратегії (рис. 1).

Встановлено, що для сприяння інноваційному розвитку сфери вищої освіти в Україні необхідно налагодити ефективний механізм його державного регулювання, який, перш за все, передбачає удосконалення існуючої нормативно-правової бази у контексті становлення інформаційної економіки. Аналіз державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні дав змогу окреслити основні проблемні напрями та визна-

чити пріоритетні заходи з його удосконалення: усталеність стратегічних напрямів реформ у сфері вищої освіти; моніторинг результативності законодавства з офіційним їх оприлюдненням; налагодження механізмів соціального партнерства в сфері вищої освіти; розроблення та впровадження національної системи оцінювання якості освіти; створення незалежних кваліфікаційних центрів, у т. ч. для підтвердження кваліфікацій у європейській системі стандартів; широке запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сфері вищої освіти; узгодження кваліфікаційних характеристик, стандартів і навчальних програм з освітньо-кваліфікаційними вимогами робочих місць; мотивація роботодавців до участі в підготовці навчальних програм, узгодження з ними освітніх і професійних стандартів; масштабне запровадження програм стажування на виробництві; розвиток професійно-орієнтованої вищої освіти. На думку автора, виникає необхідність розробки Закону України «Про інноваційний розвиток вищої освіти» або ж удо-

Рис. 1. Динаміка інтегрального показника забезпечення інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні

Джерело: розраховано автором

сконалення існуючих шляхом внесення змін щодо: відповідальності у системі управління за результати інноваційного розвитку сфери вищої освіти; інфраструктури інституційного забезпечення соціально-економічних взаємовідносин між учасниками системи інноваційного розвитку вищої освіти (закладами вищої освіти, реальним сектором економіки, державою та громадськістю) [6-7].

Висновки з проведеного дослідження. Запропоновано методичний підхід до оцінювання забезпеченості інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах інформаційної економіки. Аргументовано доведено необхідність застосування принципу комплексності у реалізації такого методичного підходу, який передбачає дотримання двох етапів: 1 етап – дослідження організаційно-інституційного середовища інноваційного розвитку сфери вищої освіти (визначення вихідного рівня розвитку сфери вищої освіти). 2 етап – оцінка потенціалу інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки (моніторинг процесів інноваційного розвитку вищої освіти в інформаційній економіці). Це дозволило оцінити рівень забезпечення сфери вищої освіти необхідними засобами для її інноваційного розвитку, ґрунтуючись на результатах розрахунку сукупності показників. За результатами комплексного оцінювання стану інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні було ідентифіковано головні тренди та проблеми, які систематизовані у групи: макроекономічні (демографічна криза, обмеження бюджетних ресурсів, непрогнозована інфляція, відсутність достатнього рівня інноваційної культури в суспільстві та економіці), секторальні (принципово різний статус закладів сфери вищої освіти; відсутність стандартизованих методик формування ціни вироблених (наданих) освітніх послуг

та ін.), регуляторні (наявність спеціалізованих органів і установ, що здійснюють державний контроль та нагляд при виробництві (наданні) освітніх послуг; неможливість отримання прибутку від комерціалізації результатів наукових досліджень; жорстке регламентування різних складників операційної діяльності та ін.). На цій основі охарактеризовано чинники, що сприяють утворенню необхідних умов для інноваційного розвитку сфери вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Козарь Т. П. Формування сучасної моделі державної політики в системі вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи вирішення. Держава та регіони. Серія «Державне управління». 2012. № 3. С. 48-52.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Шестаковська Т.Л. Концептуальні засади функціонування організаційно-економічного механізму розвитку національної системи освіти. Науковий вісник Полісся. Чернігів: ЧНТУ, 2015. № 1(1). С. 34-41.
4. Мазур І. І. Стратегія розвитку партнерства вищої освіти, науки та бізнесу. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2014. № 165. С. 6-11.
5. Карзун І. Г. Інтегральна оцінка рівня інноваційного розвитку системи закладів вищої освіти України. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2016. № 3 (90). С. 3-7.
6. Bradley J. Integrity in higher education marketing? A typology of misleading data-based claims in the university prospectus. International Journal for Educational Integrity. 2013. Vol. 9. No. 2. December. P. 74-88.
7. Холякко Н. І. Пріоритети інноваційного розвитку ВНЗ України/ Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2014. Вип. 10(1). С. 173-181.